

B. RADENOVIC
A. DUŠI
V. DEJANOVIC
S. HODŽA

ANALIZA PROIZVODNJE SUNCOKRETA SAP KOSOVO U 1978. I PREDLOG MERA ZA POBOLJŠANJE PROIZVODNJE U 1979. GODINI

Ove godine dobili smo najniže prinose semena suncokreta u SAP Kosovu u posljednjih 12 godina, samo 9 q/ha. Smanjenju prinosa semena suncokreta, a time i ukupne proizvodnje doprineli su kako objektivni tako i subjektivni faktori. Objektivni faktori bili su: bolest plamenjača o kojoj će biti reč u referatu o stanju zaštite suncokreta i suša koja ove godine na celoj teritoriji SAP Kosova vlada puna tri meseca: juni, juli i avgust, o čemu će biti više reči u poglavlju: analiza klimatskih faktora.

Međutim, štete od suše bile bi mnogo manje da smo blagovremeno i kvalitetno sproveli odgovarajuće agrotehničke mere: oranje, setvu, zaštitu protiv korova i proređivanje useva. Prema tome ostvareni prinosi kod svih gazdinstava na SAP Kosovo ispod 10 q/ha rezultat su našeg nerada, jer smo obilazeći teren radi prikupljanja podataka o proizvodnji suncokreta zapazili da je do ovako niske proizvodnje na tim gospodarstvima došlo upravo zbog prisustva brojnih tehnoloških greški — propusta, koji se ničim ne mogu pravdati. Ne može se neuspeh u proizvodnji suncokreta u SAP Kosovo u 1978. godini, pravdati samo sušom, jer moramo priznati da nismo sve uradili da bi štetno dejstvo suše bilo što manje. Nikako se nije mogla očekivati veća proizvodnja suncokreta na SAP Kosovo, kada jedan broj organizacija a to su upravo one koje su ostvarile i najniže prinose, nije blagovremeno izveo tretiranje protiv korova, prvo okopavanje i proređivanje, nego je taj suncokret zarastao u korovu, ili i ako su izvodili prvo okopavanje sa proređivanjem to je urađeno sa zakašnjenjem. Upravo, počeli su sa proređivanjem kada je suncokret bio u fazi 7—8 listova, krajem maja a završili ga u fazi butonizacija kada se nije video od korova i to u junu mesecu upravo u periodu kada je u prošloj godini na Kosovu počela suša.

Po našem mišljenju deo odgovornosti snose i poljoprivredni inspektori, SO SAP Kosova, s izuzetkom inspektora SO Priština, koji jedino savsesno obavlja svoju dužnost na terenu. U reonu Kosova jedino je sve preduzeto da dejstvo suše bude manje kod PZ Kosovo Lipljan — njenih rad-

Dr Batrić RADENOVIC, mr Agron DUSI

Poljoprivredni fakultet Priština

Vladimir DEJANOVIC, dipl. inž. mr Selim HODZA

PIK »Milan Zečar« fabrika ulja Uroševac

Referat je podnešen na savetovanju o suncokretu u SAP KOSOVO 15. II 1979. na Poljoprivrednom fakultetu u Prištini

nih jedinica i PIK »Kosova—Exporta« Radnih jedinica Gornjeg Dobrega, Sapljeg sela i Orlovića, kod kojih je i u ovoj sušnoj godini na pojedinim tablama ostvaren prinos veći od 20 q/ha, odnosno u proseku od 12 do 26 q/ha. Prema tome, niži prinosi na ovim gospodarstvima rezultat su zaista suše i plamenjače, te upućuju nas na zaključak da su i ostale organizacije u rejonu Kosova obavile sve agrotehničke mere u optimalnim agrotehničkim rokovima, prinosi su mogli biti znatno veći. Prema tome. »NEMA LOŠE ZEMLJE I SUSNIH GODINA, IMA SAMO LOŠIH PROIZVOĐAČA«.

U tabeli 1 iznosimo pregled požnjevenih površina i ostvarenih prinosa semena suncokreta po sektorima proizvodnje zadnjih 19 godina, na SAP Kosovu.

Tabela 1 — Požnjevene površine i ostvareni prinosi semena suncokreta po sektorima proizvodnje zadnjih 19 godina na SAP Kosovu

Godine	UKUPNO		Društveni sektor		Privatni sektor	
	SAP KOSOVO Pov. ha	Prinos q/ha	Pov. ha	Prinos q/ha	Pov. ha	Prinos q/ha
1960.	2.524	8,3	267	10,3	2.277	8,1
1961.	2.226	7,3	307	9,6	1.919	6,9
1962.	2.835	8,6	795	9,2	2.040	8,4
1963.	6.414	8,3	2.065	11,8	4.349	6,7
1964.	6.314	14,1	2.014	17,1	4.300	12,7
1965.	6.350	9,5	2.869	9,0	3.484	10,0
1966.	5.566	12,1	3.591	12,3	1.975	11,7
1967.	5.289	15,6	4.134	16,4	1.155	12,7
1968.	5.560	13,5	4.233	13,9	1.270	12,4
1969.	5.131	13,1	4.241	13,5	890	11,4
1970.	4.100	14,4	3.277	14,3	823	14,7
1971.	3.639	14,4	2.833	13,7	806	11,6
1972.	3.771	13,3	2.987	13,5	784	14,7
1973.	3.355	15,2	2.786	15,6	569	13,2
1974.	3.712	10,3	3.228	10,1	484	11,9
1975.	4.106	15,6	3.676	15,7	430	14,6
1976.	5.064	14,6	4.474	14,6	690	13,9
1977.	6.771	14,2	5.519	14,2	1.252	14,5
1978.	5.739	9,0	4.555	9,1	1.184	8,4
Prosek	4.656	12,17	3.044	12,8	1.614	11,5

Podaci Saveznog zavoda za statistiku

U tabeli 2 iznosimo požnjevene površine i ostvarene prinose semena suncokreta u 1978. godini, SO SAP Kosova, i sektorima proizvodnje.

Tabela 2 — Požnjevene površine i ostvareni prinosi semena suncokreta u 1978. prema SO i sektorima proizvodnje u SAP Kosovu

Skupština Opštine	Ukupno		Društveni sektor		Privatni sektor	
	Pov. ha	Prinos q/ha	Pov. ha	Prinos q/ha	Pov. ha	Prinos q/ha
Priština	752	10,7	723	10,9	29	7,1
Lipljan	1.612	11,6	1.046	13,1	566	8,9
Uroševac	997	7,5	393	5,7	584	8,7
Vučitrn	46	5,0	46	5,0	—	—
Vitina	81	8,5	81	8,5	—	—
Gnjilane	89	5,7	89	5,7	—	—
Kačanik	161	5,5	158	5,5	3	8,7
Prizren	284	11,0	284	11,0	—	—
Djakovica	50	7,9	50	7,9	—	—
Peć	156	4,5	156	4,5	—	—
Klina	687	8,1	687	8,1	—	—
Istok	249	4,6	249	4,6	—	—
Srbica	130	5,0	130	5,0	—	—
Glogovac	240	7,0	240	7,0	—	—
Kos. Kamenica	2	5,0	—	—	2	5,0
Suva Reka	197	10,0	197	10,0	—	—
Orahovac	26	7,7	26	7,7	—	—
Prosek	5.739	9,0	4.555	9,1	1.184	8,7

Zvanični podaci Pokrajinskog zavoda za statistiku

ANALIZA KLIMATSKIH FAKTORA U 1978. GODINI

Za rast, razvoj, prinos semena i sadržaj ulja suncokreta, klima jednog kraja je značajan faktor. Od klimatskih faktora za uspešnu proizvodnju suncokreta najveći uticaj imaju temperature i padavine u godini proizvodnje, kao i raspored tih padavina.

Temperature: Što se tiče temperatura koje su vladale 1978. na području SAP Kosova, njihove vrednosti po dekadama iznosimo u tabeli 3 i 4.

Iz ovih podataka može se konstatovati sledeće: toplo i lepo vreme na SAP Kosovu u 1978. nastupilo je u rejonu Kosova:

Priština-Uroševac, aprila meseca. Prosečna mesečna temperatura aprila 1978., iznosila je za : Prištinu 10 stepeni i Uroševac 10 stepeni. Međutim, toplo i lepo vreme u Metohiji 1978. nastupilo je marta meseca.

Prosečna mesečna temperatura za Prizren marta 1978. iznosila je 9 stepeni, a za Peć 8. U aprilu je došlo do povećanja srednjih dekadnih i mesečnih temperatura u celoj Polkrajini. Porast temperatura nastavlja se i u maju, te sve ovo pogoduje da se setva suncokreta obavi blagovremeno i kvalitetno na onim površinama koje su bile tokom jeseni porane. Mart, april i maj, bili su takođe meseci s dovoljno padavina, tako da su uslovi za razvoj suncokreta što se tiče temperatura i padavina u martu, aprilu i maju bili idealni. Svi proizvođači koji su kvalitetno obavili setvu i zaštitu od korova kao i blagovremeno sproveli poređivanje, suša koje kasnije nastupila u junu, julu i avgustu imala je manje posledice. Međutim, ovakvo vreme pogodovalo je i razvoju korova koji biološki u početku brže rastu od suncokreta, te su najviše kasnije od suše stradale upravo površine koje nisu bile zaštićene blagovremeno herbicidima od korova.

Maksimalne i minimalne dekadne temperature u vegetacionom periodu suncokreta 1978. godine, na području SAP Kosova, manje-više bile su povoljne, naime minimalne temperature nisu opadale ispod biološkog minimuma te od njih nije bilo posledica. Maksimalne temperature, naročito u letnjim mesecima, bile su visoke te su znatno uticale na visinu prinosa. U junu, julu i avgustu 1978. u celoj Polkrajini srednje dekadne temperature bile su jako visoke, a padavine niske, što je naročito pogodilo one parcele pod suncokretom kod kojih nisu blagovremeno sprovedene sve mere nege.

Srednje dekadne i srednje mesečne temperature vrednosti kao i maksimalne i minimalne dekadne vrednosti za područje: Priština, Uroševac, Prizren i Peć u 1978. godini iznosimo u tabeli 3 i 4.

Padavine: U proizvodnom procesu suncokreta padavine često nam mogu pomoći, ali i odmoći. Međutim, naša je agronomska dužnost da u proizvodnji povoljne uslove što bolje iskoristimo, a protiv nepovoljnijih da se borimo koliko je to moguće da bi štetne posledice bile što manje.

U tabeli 5 i 6 iznosimo po dekadama za svaki mesec u predsetvenom, setvenom i vegetacionom periodu visinu padavina i relativnu vlažnost vazduha za 1978. godinu, u SAP Kosovu. Iz ovih podataka mogu se izvesti sledeći zaključci:

Predsetveni period 1978. karakterističan je povećanim količinama padavina: u januaru mesecu u Prištini je palo — 30 mm, Uroševcu — 56 mm, Prizrenu — 90 mm i Peći — 68 mm. U februaru: u Prištini — 38, Uroševcu — 52, Prizrenu — 69 i Peći — 117 mm. U martu: u Prištini — 64, Uroševcu — 78, Prizrenu — 115 i Peći — 75 mm.

Setveni period 1978: U ovom periodu takođe na celom području SAP Kosova, imamo umerene visine padavina, što je omogućavalo da se setva obavi kvalitetno i na vreme, međutim to povoljno vreme mnoga gazdinstva na Kosovu nisu iskoristila, nego je setva nastavljena i u maju a kod nekih organizacija zbog subjektivnih slabosti i do kraja maja.

Prema tome, u aprilu je 1978. godine, na Kosovu palo: u Prištini — 58, Uroševcu — 56, Prizrenu — 69 i Peći — 94 mm, a u maju kada po

pravilu treba da se obavi blagovremena nega useva, tj. poređivanje i međuredna kultivacija, na svim gazdinstvima gde nisu sa setvom primenjeni herbicidi, kao što je PIK »Milan Zečar« OOUR Poljoprivredno dobro Uroševac, RO Srbica, Istok, Suva Reka — Banja, Klina, Peć, zbog povećane vlažnosti u maju mesecu došlo je do naglog porasta korova, suncokret u to vreme sporije raste, blagovremeno se nije obezbedila radna snaga za prvo prorođivanje i okopavanje, korovi su potpuno ugušili useve. Usevi su okopani u junu kada su počele suše koje je upravo najviše pogodila ove parcele, te kao rezultat toga je i niska ovogodišnja proizvodnja. Međutim, ima radnih jedinica u rejonu Kosovo i Metohije gde je suncokret zasejan na novoosvojenim površinama parapodzolastih zemljišta kod kojih su primenjene blagovremene sve mere nege, suncokret se u početku dobro razvijao ali je u letnjim mesecima suša potpuno onemogućila njegov dalji rast formiranje semena međutim, prinosi su ipak nešto veći nego na onim parcelama kod kojih nije primenjena blagovremeno nega useva.

U mesecima: junu, julu i avgustu imamo nagli porast temperatura a smanjenu količinu padavina smanjenu relativnu vlagu vazduha povećane maksimalne dekadne temperature pojavu toplih vetrova tako juna 1978. u Prištini je palo — 32, Uroševcu — 34, Prizrenu — 40 i Peći — 26 mm.

Tabela 3 — Temperaturne vrednosti u 1978. za predsetveni, setveni i vegetacioni period suncokreta u SAP Kosovu

Meteorološka Dekade stanica	M E S E C I										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
Temperature u stepenima											
Priština	I	6	0	9	9	14	17	19	21	15	13
	II	0	5	6	8	11	18	21	18	14	12
	III	2	1	5	11	15	16	16	18	12	5
Prosek	2,6	3	7	10	13	17	19	19	14	10	
Uroševac	I	7	1	8	8	14	17	20	—	15	13
	II	1	3	6	8	11	19	21	—	14	11
	III	1	2	5	11	14	16	16	—	13	5
Prosek	3	1	6	10	13	17	19	—	14	10	
Prizren	I	3	2	11	10	15	20	21	24	17	14
	II	0	6	9	11	13	23	23	20	16	12
	III	3	6	7	13	17	19	19	21	15	7
Prosek	2	5	9	12	15	21	21	22	16	11	
Peć	I	3	0	10	9	14	18	20	22	15	14
	II	1	5	6	9	12	20	22	19	15	12
	III	2	5	7	12	15	18	19	19	13	7
Prosek	2	3,3	8	11	14	19	20	20	14	11	

Tabela 4 — Maksimalne i minimalne dekadne vrednosti temperatura u predsetvenom, setvenom i vegetacionom periodu suncokreta u 1978. na SAP Kosovu

Meteorološke stanice	M e s e c i																
	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII		
Dekade	maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.	
Pristina	I	-2	-8	2	-2	14	3	13	5	18	8	24	10	27	14	30	13
	II	-2	-2	8	2	10	2	13	4	16	6	25	12	29	13	25	10
	III	4	0	9	-1	10	0	16	5	19	10	23	9	24	9	26	10
Uroševac	I	-2	-11	2	-3	14	2	12	4	19	8	24	10	26	12	29	13
	II	-2	-4	6	0	11	1	13	4	17	5	25	12	28	13	—	—
	III	4	-2	8	-4	10	0	17	5	18	10	23	10	26	10	26	11
Peć	I	0	-7	2	-1	14	5	12	6	19	9	24	12	27	12	29	15
	II	-2	-2	7	2	10	3	13	6	17	7	24	14	29	16	24	14
	III	4	0	10	1	11	2	17	7	19	11	22	12	25	13	24	13
Prizren	I	0	-6	3	0	15	6	13	6	20	10	26	13	30	14	32	17
	II	-3	-3	9	9	12	5	15	6	19	8	29	17	31	16	27	14
	III	6	1	11	2	12	3	18	8	21	12	25	12	26	13	28	13

U julu Priština — 15, Uroševac — 12, Prizren — 21 i Peć — 2 mm. U avgustu Priština — 9, Uroševac — 4, Prizren — 22 i Peć — 30 mm. U ovo vreme suncokret ulazi u fazu cvetanja u drugoj polovini jula i početkom avgusta zbog kasne setve, upravo onda kada vlada najviše suša i normalno tada stradaju loše negovani i kasno sejani usevi i usevi na lakšim zemljištima.

U septembru su pale kiše ali korist od te kiše bila je minimalna. Korist od septembarske kiše imali su samo oni usevi suncokreta kod kojih je došlo do produžavanje vegetacije do kasne setve u maju. Prema tome na Kosovu je u letnjim mesecima manje više redovna pojava suša koja nepovoljno utiče na razvoj suncokreta. Nama ostaje da se borimo protiv štetnih posledica suše, koliko je to moguće kako bi štete bile što manje.

Tabela 5 — Pregled količine padavina po dekadama i mesečno u predsetvenom, setvenom i vegetacionom periodu suncokreta na SAP Kosovu

Meteorološke stanice	Dekade	M E S E C I							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Padavine u mm									
Priština	I	6	9	1	6	60	1	0	0
	II	0	21	43	12	11	6	13	1
	III	24	8	20	38	29	21	2	8
Svega		30	38	64	58	100	32	15	9
Uroševac	I	12	9	0	29	38	5	0	0
	II	0	14	46	15	12	5	11	1
	III	24	29	32	12	64	24	1	3
Svega		36	52	78	56	84	34	12	4
Prizren	I	16	7	11	22	79	0	0	0
	II	2	23	67	21	4	4	11	2
	III	17	39	37	26	36	36	0	6
Svega		90	69	115	69	136	40	11	8
Peć	I	7	27	2	52	69	9	1	7
	II	15	73	51	34	11	8	1	13
	III	46	17	22	8	43	9	0	10
Svega		68	117	75	94	123	26	2	30

PROIZVODNJA SUNCOKRETA NA ANALIZIRANIM GOSPODARSTVIMA SAP KOSOVA U 1978.

Zbog ostvarenih niskih prinosa semena suncokreta na SAP Kosovu u 1978. godini, u analizi proizvodnje glavnu pažnju usmerili smo na nekoliko glavnih elemenata:

Ostvarenim prinosima po radnim organizacijama i udruženih kooperata, obradi zemljišta, đubrenju, setvi i merama nege. U ekstremno sušnim godinama kao što su bili letnji meseci 1978. godine, tehnologija ima posebnu ulogu. Posledice suše mogu smanjiti samo ona gazdinstva koja disciplinovano sprovode blagovremeno i kvalitetno sve agrotehničke operacije, u protivnom posledice su katastrofalne, upravo onakve kakvo smo ih mi doživeli u proizvodnji suncokreta u 1978.

Tabela 6 — Maksimalna i minimalna vlaga vazduha po mesecima u vegetacionom periodu suncokreta u SAP Kosovu 1978.

Meseci	Dekade	Meteorološke stanice							
		Priština		Uroševac		Prizren		Peć	
		maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.	maks.	min.
Relativna vlaga u %									
I	I	—	—	88	55	93	55	51	50
	II	90	79	96	77	98	84	90	77
	III	94	73	93	70	89	66	—	—
II	I	88	75	89	79	99	74	91	72
	II	97	68	97	65	99	64	97	62
	III	91	60	93	65	86	52	91	53
III	I	91	49	93	56	92	51	88	53
	II	86	44	86	46	81	41	81	50
	III	90	47	88	58	80	39	79	44
IV	I	92	60	94	71	91	61	90	61
	II	92	50	91	61	88	43	90	53
	III	92	46	91	48	85	41	84	45
V	I	—	—	78	54	86	42	87	46
	II	92	54	89	62	85	45	90	53
	III	92	59	—	—	87	54	92	54
VI	I	94	45	93	54	85	37	85	46
	II	90	47	84	48	74	34	87	54
	III	79	44	81	47	82	37	—	—
VII	I	88	35	82	39	72	30	75	35
	II	90	34	89	36	—	—	73	36
	III	90	30	86	30	73	26	66	27
VIII	I	85	32	78	32	72	25	78	37
	II	86	34	—	—	80	32	75	40
	III	97	35	90	38	96	30	95	42

Do podataka koje ćemo izneti u narednim tabelama, došli smo putem statističkih podataka, obilaskom na terenu anketom upravnika radnih jedinica, tehnologa, planera radnih organizacija i direktora OOUR-a. U analizi smo obuhvatili 6 radnih organizacija AIK »AgroKosova« i to: PIK »Kosovo-Export« Kosovo polje — OOUR Poljoprivreda, radne jedinice Laplje Selo, Orlović i Gornje Dobrovo. Zatim, Zemljoradničku zadrugu »Kosovo« Lipljan, OOUR Poljoprivredu — Radne jedinice Suvi Do, Sitnicu, i Guštericu — društveni i privatni sektor. PIK »Milan Zečar« OOUR Poljoprivredno dobro Uroševac i OOUR Kooperacija Uroševac, PIK »Progres-Export« Prizren OOUR »Poljoprivreda Dušanovo« Radna jedinica »Ljubižda«, RO Suva Reka, OOUR Poljoprivreda, Radnu jedinicu Suva Reka i Radnu jedinicu Banja i Radnu organizaciju »Dubrava« u Istoku. Na ove radne organizacije otpada najveći procenat površina pod suncokretom na SAP Kosovu.

Tabela 7 — Proizvodnja suncokreta po radnim organizacijama u SAP Kosovu u zadnjih dve godine

Naziv radne organizacije	G O D I N E					
	Sopstvena Pov. ha	proizvodnja q/ha	Sopstvena Pov. ha	proiz. i kooperacija q/ha	Pov. ha	q/ha
PIK »Progres-Export«	142,0	16,01	284,0	11,0	—	—
PIK »Peć«	381,0	7,97	156,0	4,5	—	—
PIK »K. Export«	754,0	20,37	719,0	11,66	29,0	7,1
PIK »Erenik«	130,0	4,17	50,0	7,9	—	—
PIK »Maližgan«	321,0	12,78	687,0	8,1	—	—
PIK »M. Zečar«	490,0	14,25	393,0	5,7	584,0	8,7
PZ »Kosovo«	1212,0	16,71	1046,0	13,1	566,0	8,9
PIRO »Orahovac«	40,0	8,52	26,0	7,7	—	—
PIO S. Reka	50,0	9,70	197,0	10,0	—	—
RO »Dubrava«	360,0	8,83	249,0	4,6	—	—
RO Drenica	534,0	9,67	240,0	7,0	—	—
RO Srbica	234,0	5,02	130,0	—	—	—
BI.	40,0	17,80	—	—	—	—
ITPG. Morava	180,0	17,0	81,0	8,5	—	—
Ukupno	5.519,0	14,2	4.555,0	9,0	1.184,0	8,7

Prosečan prinos na nivou AIK »AgroKosova« je u 1978. iznosio na površini od 4555 ha oko 9 q/ha.

U tabeli 6 i 7 izneli smo požnjevene površine i ostvarene prinose na društvenom i individualnom sektoru SAP Kosova po radnim organizacijama u 1977. i 1978. Najveće prinose u 1978. godini, ostvarila je PZ »Kosovo« Lipljan. Ova organizacija je na površini od 1046 ha društvenog sektora ostvarila prinos semena suncokreta 13,1 q/ha, na drugo mesto je PIK »Kosovo-Export« Kosovo polje. Ova RO na površini od 719 ha ostvarila je prinos semena suncokreta 11,66 q/ha, a na trećem mestu je PIK »Progres-

-Export« Prizren. Ova RO ostvarila je prinos semena suncokreta na površini od 284 ha 11,0 q/ha.

Ostale radne organizacije u SAP Kosovu 1978. godine, ostvarile su prinose ispod 10 q/ha. Najniže prinose među njima ostvarile su PIK »Peć«, na površini od 156 ha, samo 4,5 q/ha, zatim »Dubrava« u Istoku, na površini od 249 ha, ostvarila je prinos od 4,6 q/ha, PIK »Milan Zečar« OOUR Poljoprivredno dobro ostvarilo je prinos suncokreta na površini od 395 ha 5,7 q/ha. Dok, RO Srbica 130 ha nije ni požnjela. Kod svih ovih radnih organizacija, zakasnila je setva, oralo se u proleće, nisu primenjivani herbicidi u setvi, proređivanje useva nije izvršeno na vreme, te su to osnovni razlozi zbog kojih je došlo do smanjenja prinosa.

REKORDNI PRINOSI SUNCOKRETA U 1978. NA SAP KOSOVU — DRUŠTVENI SEKTOR —

U tabeli 8 izneli smo pregled rekordnih prinosa semena suncokreta ostvarenih u 1978. na Kosovu. Iz ovih podataka može se zaključiti da je i proizvodnja potvrdila, tvrdnju nauke da je azot na smonicama Kosova nosilac prinosa semena suncokreta. Drugi faktor je sorta što se vidi iz ostvarenih rekordnih prinosa jer kod svih organizacija gde je u proizvodnji bio rumunski hibrid pokazao znatno veću rodnost od peredovilka INRE—7702. Ovaj hibrid pokazao se izuzetno otporan prema plemenjači prošle godine, jer se u proizvodnji nalazio upravo u centru zaraze. Sve površine oko njega koje su sejane peredovikom i VNIMKOM-8931 kao i INR-a hibridi bili su zaraženi i do 60%, a rumunski hibrid ostao je zdrav, sklop je očuvan na oko 45.000 biljaka po ha, a kao rezultat toga RO PZ »Kosovo« u Lipljanu već dve godine ovim hibridom ostvaruje visoke i stabilne prinose semena suncokreta.

Drugo što se iz ovih podataka može zaključiti je da su prinosi na Kosovu u prošloj godini i ako je bila suša mogli biti na društvenom sektoru znatno veći, s izuzetkom PZ »Kosovo« Lipljan i PIK »Kosovo-Exporta« koji su sve uradili da uticaj suše smanje, ali je plamenjača mnoge površine prosto prepolovila, oni su pred njom bili zbilja nemoćni. Da li je bilo u

Tabela 8 — Rekordni prinosi suncokreta u 1978. na SAP Kosovu — društveni sektor

Naziv radne organizacije	Sorta	Pov. ha	Prinos q/ha	Čistih hraniva kg/ha			
				N	P	K	Svega NPK
PIK »Kosovo-Export«	Inra	14,0	22,0	81,0	131,0	117,0	329
RRJ Orlović	7702						
OOUR »Gornje Dobrevo	Peredovik	28,0	28,0	106,0	145,0	125,0	376
PZ »Kosovo« Lipljan							
RJ Suvi Do	RO-53	14,0	29,5	122,0	90,0	60,0	272

pitanju zdravstveno stanje semena ili velika zaraženost zemljišta zoosporama, zbog brzog povraćaja suncokreta na jedno isto zemljište, to će razjasniti kolege u referatu o stanju zaštite suncokreta koji će biti takođe podnet danas na ovom savetovanju. Što se tiče ostalih agrotehničkih mera nege ove dve RV-odnosno RJ koje smo analizirali, primenile su sve u optimalnom roku, ali plamenjača i suša ipak su ostavile posledice.

REKORDNI PRINOSI SEMENA SUNCOKRETA U SAP KOSOVU KOD INDIVIDUALNIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA U 1978.

U tabeli 9 iznosimo imena rekordera u visokim prinosima semena suncokreta individualnih poljoprivrednih proizvođača u SAP Kosovu 1978.

Tabela 9 — Rekordni prinosi semena suncokreta na individualnom sektoru SAP Kosova 1978.

Radna organizacija					Prinos	
Kooperacija	Ime i prezime	Mesto	Sorta	Pov. ha	q/ha	
PZ »Kosovo«	Lipljan	Obren Djelatović	S. Do	RO-53	2,5	28,0
OOUR Kooperacija		Branko Krivokapić	S. Do	RO-53	1,0	26,0
		Neđo Miličević	S. Do	RO-53	1,20	32,0
		Savo Miličević	S. Do	RO-53	1,20	31,0
		Novica Čolić	S. Do	RO-53	10	29,0

Napomena: Ovi proizvođači primenili su istu tehnologiju kao PZ »Kosovo« RRJ Suvo Do.

PIK »M. Zečar«	Ajdin Hajdini	Košare	Perodo.	1,5	33,0
		Staro selo	Perodo.	1,5	40,0
OOUR Kooperacija	Ramadan				
	A. Reka	M. Prelez	Perodo.	0,77	26,9
	Djeka Šaćiri	Trne	Perodo.	2,0	23,0
	Ređep Stanovci	C. selo	Perodo.	1,0	21,3
	Habib Hiseni	Biba	Perodo.	1,0	21,6
	Hasan Čerani	Košare	Perodo.	1,0	20,0

Napomena: Među proizvođačima OOUR-a Kooperacija u Uroševcu najveće prinose ostvario je Elezović Ilija a primenio je sledeće količine đubriva 7:13:9, 800 kg/ha i 15.000 stajnjaka zaorao pre setve. Pored toga imenovani je tokom vegetacije primenio sve agrotehničke mere u optimalnom roku po uputstvu agronoma sa terena. I ostali proizvođači primenili su iste agrotehničke mere kao i Elezović Ilija samo manje količine NPK hraniva 200—300 po ha 7:13:9 i zaorali vagon do vagon i po stajnjaka po ha. Mere nege proređivanje i okopavanje obavili su ručno i obezbedili su da požanju po ha oko 40.000 biljaka.

Ovi rezultati upućuju nas na zaključak da i u ekstremno sušnim godinama nepovoljnih za proizvodnju suncokreta prinosi mogu biti veći, upravo rezultati ovih proizvođača ostvarenih 1978. potvrđuju da nema sušnih godina.

UTICAJ PRIMENJENE AGROTEHNIKE NA PRINOS SEMENA SUNCOKRETA U 1978. KOD ANKETIRANIH ORGANIZACIJA

U tabelama 10, 11 i 12 iznosimo primenjenu tehnologiju suncokreta u 1978. godini, i ostvarene prinose za anketirane radne organizacije.

Tabela 10 — Pregled primenjene tehnologije u 1978. u Proizvodnji suncokreta kod RO PZ »Kosovo« Lipljan PO RJ

Teh. operacije	Radne jedinice			
	Suvi Do	Sitnica	Gušterica	Magura
Površina ha	150 ha	210 ha	190 ha	150 ha
Sorte-hibridi:				
Peredovik	189 ha	180 ha	190 ha	150 ha
Rumunski hibrid	31 ha	30 ha	—	—
INRA-a 7702	20 ha	—	—	—
Prinos q/ha:				
Peredovik	16,8	14,0	14,0	7,0
Rumunski hibrid	26,2 ha	20,0 ha	—	—
INR-a 7702	18,0 ha	—	—	—
INR-a 7702	18,0 ha	—	—	—
Vrste đubriva:				
10:30:20 kg/ha	300	300	300	300
Ureja 46% N kg/ha	200	200	200	200
Ukupne količine čistih NPK kg/ha	272,0	272,0	272,0	271,0
Od toga:				
N kg/ha	122,0	122,0	122,0	122,0
P kg/ha	90,0	90,0	90,0	90,0
K kg/ha	60,0	60,0	60,0	60,0
Datum seve	27. 3.-20. 4	27. 3.-20. 4.	27. 3.-20.4.	27. 3.-30. 4
Datum prvog proređivanja	1.-10. 5	1.-10. 5.	1.-10. 5.	1.-10. 5.
Datum drugog proređivanja, među redne kultivacije i prvog prihra.	10.-20. 5.	10.-20. 5.	10.-20. 5.	10.-20. 5.
Zaštita od korova	gesagard	gesagard	gesagard	gesagard

Tabela 11 — Pregled primenjene tehnologije u 1978. u proizvodnji suncokreta kod RO PIK »Kosovo-Export« po radnim jedinicama i OOUR-ima

Teh. operacija	Radne jedinice i OOUR-i		
	Laplje selo	Orlović	OOUR G. Dobrovo
Pov. ha	240	130	220
Sorte-hibridi			
VNIIMK 8931	139 ha	—	110 ha
Peredovik	60 ha	116 ha	110 ha
F. H. Relax	41 ha	—	—
Inra 7702	—	14 ha	—
Prinos q/ha			
Peredovik	10,9 ha	12,9 ha	15,4 ha
VNIIMK 8931	8,9 ha	—	15,4 ha
F. H. Inra 7702	—	22,0 ha	—
F. H. Relax	13,43 ha	—	—
Vrste đubriva:			
0:25:25 kg/ha	211,0	300,0	250,0
7:22:14 kg/ha	230,0	300,0	—
10:30:20 kg/ha	—	—	220,0
KAN kg/ha u			
prvo prihranjivanje	169,0	250,0	250,0
Količina NPK kg/ha			
čistih hraniva	241,0	339,0	308,0
Od toga:			
N kg/ha	66,0	82,0	96,0
P kg/ha	95,0	141,0	135,0
K kg/ha	80,0	117,0	77,0
Datumi setve	24. 4 — 25. 5.	5—20. 4.	1—24. 4.
Datum prvog i drugog proređivanja i međuredne			
kultivacije	5. 5—5. 6.	5—20. 5.	1—20. 5.
Datum prvog prihranjivanja	5. 5—5. 6.	5—20. 5.	10—20. 5.
Zaštita od korova	Da	Da	Da

Obrada zemljišta: osnovna i predsetvena obavljena u optimalnom roku, osnovna u jesen a predsetvena u martu i aprilu. Predusev kod svih radnih jedinica pšenica.

Ove radne organizacije nisu tretirale useve protiv korova a prvo proređivanje i međurednu kultivaciju obavljene sa zakašnjenjem tj. onda kada je korov u potpunosti bio ugušio suncokret. Proređivanje su obavljali u junu mesecu kada je upravo na njihovo područje nastupila suša te su posledice suše bile povećane.

Tabela 12 — Pregled primenjene tehnologije u 1978. u proizvodnji suncokreta kod radnih organizacija i radnih jedinica »PIK Milan Zečar« Uroševac, Suva reka, PIK »Progres-Export« Prizren i RO »Dubrava« Istok

Reh operacije	Radne organizacije i Radne jedinice						
	PIK »Milan Zečar«	RO S. Reka	PIK »Progres-Export«	RO »Dubrava«			
	Prelaz	Raka	Sojevo	Suva Reka	Banja	Ljubižda	
Pov. ha	150,0	200,0	105,0	47,0	150,0	122,0	249,0
Sorte-hibridi:							
Peredovik ha	150,0	—	105,0	47,0	—	75,0	249,0
VNIIMK 8931 ha	—	200,0	—	—	150,0	—	—
Inra 7702 ha	—	—	—	—	—	47,0	—
Prinos q/ha							
Peredovik q/ha	8,0	—	5,0	10,3	—	12,5	4,6
VNIIMK 9831 q/ha	—	2,0	—	—	4,0	—	—
Inra 7702 q/ha	—	—	—	—	—	16,3	—
Vrste đubriva:							
4:13:9 kg/ha	400,0	400,0	400,0	—	—	—	—
10:30:20 kg/ha	—	—	—	350,0	350,0	250,0	400,0
KAN 27% N kg/ha	150,0	150,0	150,0	150,0	150,0	200,0	200,0
Količina NPK čistih hraniva kg/ha	144,0	144,0	144,0	247,0	247,0	214,0	294,0
Od toga:							
N kg/ha	56,0	56,0	56,0	72,0	72,0	89,0	94,0
P kg/ha	52,0	52,0	52,0	105,0	105,0	75,0	120,0
K kg/ha	36,0	36,0	36,0	70,0	70,0	50,0	80,0
Datum setve	1-20. 4.	1-20. 4.	1-20. 4.	1-20. 4.	20-25. 5.	20-4. 10. 5.	1-10 4.
Datum prvog proređivanja i međuredne kultivacije	25. 5. 15. 6.	1-15. 6.	25. 5. 10. 6.	5-15. 5.	15-25. 6.	10-20. 5.	25. 4. 15. 5.

Analizirajući primenjenu tehnologiju kod ovih organizacija zapaža se sledeće: najbolju primenjenu tehnologiju kod svih radnih jedinica PZ »Kosovo« u Lipljanu uz napomenu da bi način unošenja mineralnih đubriva ova radna organizacija trebala bi da promeni, na ime RJ ove radne organizacije celokupne količine predviđene tehnologijom fosfornih i kalijumovih đubriva za đubrenje suncokreta u formi mešanih đubriva unose u predsetvenoj pripremi zemljišta. Naše je mišljenje da bi mnogo bolje

rezultate dobili ako bi mešana đubriva fosforna i kalijumova unosili u zemljištu po šemi 1/2 u osnovnoj obradi 1/2 u predsetvenoj pripremi, jer se na taj način vrši bolji raspored đubriva po dubini i omogućava se da biljka suncokreta ima na raspolaganju tokom čitave godine po celoj dubini prodiranja korenovog sistema pravilno raspoređena fosforna i kalijumova đubriva. Fosforna i kalijumova đubriva unešena na ovaj način kako to rade radne jedinice PZ »Kosovo« u Lipljanu ostaju van domašaja korenovog sistema. Utvrđeno je da se fosfor i kalijum ne pomeraju, znači na kojoj ih dubini položimo tu i ostaju, a to znači da po dosadašnjem njihovom načinu unošenja pod tanjiraču u predsetvenoj pripremi zemljišta ostaju u površinskom sloju zemljišta na dubini od 10 do 20 cm. Suncokret 60% od ukupne mase korena razvija na dubini od 20 do 40 cm, a 40% na dubini od 40 do 80 cm i više. Što se tiče količina đubriva one bi se morale utvrđivati na bazi: planiranog prinosa, bogastvo zemljišta i drugih normativna svima nama poznatih, te smatramo da bi PZ »Kosovo« u Lipljanu morala sva svoja zemljišta podvrgnuti agrohemijskoj analizi, i na osnovu toga ubuduće planirati potrebe u količinama NPK hraniva. Da bi ostvarila u narednom periodu stabilnu i veću proizvodnju suncokreta, još ovog proleća sortiment suncokreta zameniti, tj. da na svim površinama u proizvodnji kako kod društvenog tako i kod privatnog sektora, sovjetske sorte peredovik i VNIIMK 8931 zameni hibridima suncokreta ili da setvu sovjetskim sortama peredovik i VNIIMK-om 8931 isključivo obavi originalnim semenom ovih sorata. Ovo važi ne samo za PZ »Kosovo« u Lipljanu nego za sve radne organizacije na Kosovu, jer su se sovjetske sorte u rejonu Kosova potpuno izrodile te je neminovan uvoz osveženog semena ili njihova zamena hibridima. Ova radna organizacija morala bi setvom obavezno ili u predsetvenoj pripremi uneti i odgovarajuće količine insekticida kako bi sklop biljaka tj. mlade biljke u početku vegetacije zaštitila od zemljišnih štetočina. Ova preporuka važi i za sve ostale organizacije na SAP Kosovu.

Što se tiče radne organizacije PIK »Kosovo-Exporta«, jednog takođe većeg proizvođača suncokreta na Kosovu po pitanju sorata i primene insekticida važi isto što i za PZ »Kosovo« u Lipljanu. Kod ovog kombinata moralo bi se u buduću posvetiti više računa o količinama azotnih đubriva jer su one premale, kod svih radnih jedinica: Laplje Selo upotrebljava po ha azota samo 66 kg, Orlović 82 kg, a Gornje Dobrevo 96 kg, što je po našem mišljenju nedovoljno, jer je azot nosilac prinosa na smonicama Kosova, da je to tačno mogu potvrditi prinosa koje postiže njihov Suvi Do koji ima bogatija zemljišta u hranljivim materijama od PIK »Kosovo-Exporta« pa ipak troši više azota po ha od »Kosovo-Exporta«. PZ »Kosovo« Lipljan troši azota po ha 122 kg i normalno da dobija veće prinose od »Kosovo-Exporta« jer »Kosovo-Export« troši po ha azota u proseku samo 71 kg/ha.

Što se tiče primene tehnologije radnih organizacija: PIK »Milan Zečar«, RO Suva Reka, »Dubrava« u Istoku, morala bi da se postavi na potpuno novim osnovama i da se povede računa u realizaciji iste. Na ovaj način kako oni sprovode tehnologiju proizvodnje suncokreta, upravo ovakvo gajenje suncokreta ako budu nastavili zapašće u teške gu-

bitke. Kod ovih organizacija, operacije: setva, mere nege, primena herbicida, blagovremeno proređivanje i međuredno kultiviranje, apsolutno se nije primenjivalo u 1978. i ako se primenjivalo to se radilo mimo svih dozvoljenih agrotehničkih rokova. Kadrovska opremljenost kod ovih organizacija je najslabija. Evidencija se i ne vodi, zatajile su i opštinske poljoprivredne inspekcije i nije ni malo čudo što su gubici veliki. Što se tiče primenjene tehnologije kod »Progres-Exporta« kad su u pitanju mineralna đubriva, obrada i nega kao i zaštita od korova i štetočina ona je sasvim u redu, ali što se tiče navodnjavanja oni tu još uvek nisu stigli da suncokret navodnjavaju onda kada mu je voda i najpotrebnija. Naime proizvodnja suncokreta kod ove radne organizacije je nemoguća bez navodnjavanja, i uz primenu blagovremenog navodnjavanja njihovu prinosi mogli bi biti mnogo veći. Međutim, oni su u prošloj godini navodnjavanja suncokreta na RJ Ljubižda započeli na površinu od 240 ha jednim kišnim ksilom kad je suncokret bio u početku faze cvetanja i završili ga u fazi formiranja semena, znači navodnjavanje je trajalo gotovo 15 dana samo jedan turnus i veći efekat i veći prinos nije mogao biti ni ostvaren. Suncokret treba navodnjavati prvi put u fazi butonizacije a drugi put u fazi cvetanja. Navodnjavanje prvo i drugo moralo bi se obaviti u trajanju najviše za 4—5 dana.

PREPORUKE I PROGRAM MERA ZA PROIZVODNJU SUNCOKRETA U 1979. GODINI NA SAP KOSOVU

Ove godine što se tiče osnovne obrade zemljišta za setvu suncokrata ona je završena na 90% površina društvenog sektora SAP Kosova u jesen, što predstavlja solidnu garanciju da će se moći priprema zemljišta za setvu suncokreta ovog proleća kvalitetno izvesti a to podrazumeva i blagovremenu setvu.

Ostatak planiranih površina za setvu suncokrata ove godine, kako na društvenom tako i na privatnom, koji još do sada nije pooran, trebalo bi nastojati da se do kraja februara obavezno duboko poore.

Na zemljištu oranom u proleće na SAP Kosovu, suncokret nikako ne sejati, s izuzetkom površina koje se mogu navodnjavati.

Pripremi zemljišta za setvu u ovoj godini treba prići ozbiljno i blagovremeno, te povesti računa o njenom kvalitetu.

Duboko poorano zemljište s jeseni u proleće sasvim dobro može se pripremiti za setvu, upotrebom teške drljače, tanjirače a potom setvospremača.

U osnovnoj obradi treba rasturiti 1/2 PK, a 1/2 u predsetvenoj pripremi po tanjirači, zatanjirati na dubini od 15 do 20 cm. Na ovaj način unešena đubriva pravilno su raspoređena po čitavom sloju i dubini do koje se razvija najveća masa korenovog sistema. U koliko u osnovnoj obradi nismo rasturili do sada PK đubriva po ovoj šemi, onda ipak ništa

ne preostaje nego da celokupnu predviđenu količinu PK đubriva rasturimo u predsetvenoj pripremi zemljišta, a zatim zatanjirati ista teškom Kirovčevom tanjiračom na dubini 20 cm.

Azotna đubriva u vidu KAN-a ili ureje umeti setvom — startno i to 70% od ukupnih količina u startu a 30% u prvom prihranjivanju.

Jedan deo azotnih đubriva u predsetvenoj pripremi zemljišta može biti unešen u formi nekog mešanog đubriva a ostatak setvom startno.

Prihranjivanje obaviti samo jedno i to u fazi 7—8 stalnih listova, tj. u vreme izvođenja drugog međurednog kultiviranja-špartanja zemljišta.

Količina NPK hraniva za ogajnječene smonice novo — osvojenih površina u Severnoj Metohiji prema rezultatima Biotehničkog instituta u Peći treba da se kreću 130 kg azota 130 fosfora i 130 kalijuma kg/ha. Za smonice Kosova azota 120 kg/ha, fosfora 150 kg/ha i kalijuma 100 kg/ha (Stojkovićeva 1967).

Setvu treba obaviti što ranije, jer suncokret izdržava niske temperature do — 6°C, setvu početi u koliko je vremenski moguće od 20. marta pa nadalje, i završiti je po mogućnosti do 20. aprila, eventualno do kraja aprila.

Na Kosovu setva suncokreta u maju ne dolazi u obzir, jer suncokret tada ulazi u fazu cvetanja u drugoj polovini jula, onda kada imamo visoke srednje dnevne temperature a nisu relativnu vlagu vazduha te glave takvog suncokreta redovno ostaju šture. Setvu suncokreta prema tome završiti u južnoj Metohiji do 20. aprila, u severnoj Metohiji i na Kosovu do kraja aprila.

Tretiranje protiv korova obavezno obaviti i kvalitetno izvesti, jer je to normalna agrotehnička mera kao i svaka druga operacija i ako se ona sprovede kako valja, suncokret se ne mora okopavati, samo se izvode blagovremeno prva i druga međuredna kultivacija sa jednim proređivanjem, koje treba izvesti u fazi od 2 do 3 stalna lista.

Obavezno tretirati zemljište u predsetvenoj pripremi hemijskim sredstvima protiv zemljišnih štetočina, jer one mogu da potpuno unište mlade biljke, pa se u protivnom može desiti da ponovo presejavamo površine.

Moramo voditi računa da ostvarimo sklop od 40 do 50.000 biljaka po hektaru da se požanje, ako ne ostvarimo ovaj sklop, željene prinose ne možemo ostvariti. Treba upamtiti da bez sklopa nema ni prinosa, jer su biljke mašina preko koje se realizuju sva ulaganja, a kako ćemo ako nemamo biljaka.

Sve agrotehničke operacije treba nastojati da se izvedu u optimalnom roku, u protivnom doživjećemo istu ovogodišnju žetvu.

Da bi se svele štete na minimum predlažemo da površine kod suncokreta na privatnom sektoru da se udruže, i suncokret seje u blokove, na taj način i kvalitetnije mogu da se izvedu, sve agrotehničke mere, a naročito kombajniranja. Suncokret je u ovakvom slučaju lakše čuvati od

poljskih šteta koje nisu kod nas na Kosovu tako male. U ovom pravcu tj. formiranja blokova pod suncokretom na privatnom sektoru u ovoj godini glavnu ulogu treba da odigraju stručne službe Zadružnog saveza SAP Kosova na terenu. Njihova uloga bila bi ove godine usmerena i u pravcu povećanja površina pod suncokretom na privatnom sektoru gde su rezerve još uvek neiskorišćene, a ova kultura ako se radi i primenjuju blagovremeno sve agrotehničke mere može da bude i te kako unosna za individualnog poljoprivrednog proizvođača, pod uslovom da mu Zadruga blagovremeno obavi: setvu, zaštitu protiv korova, i berbu.

U 1979. godini, fabrika ulja PIK »Milan Zečar, u Uroševcu ima planirane kapacitete od oko 42.000 t. Da bi fabrika ulja radila punim kapacitetom u narednoj godini ona bi trebala da obezbedi sirovinu iz Pokrajine sa najmanje 80%. Ovakva tendencija fabrike ulja PIK »Milan Zečar« u Uroševcu zasniva se na sledećim postavkama:

Odlučnijoj orijentaciji radnih organizacija na primenu savremenih tehničko-tehnoloških rešenja.

Proširenju površina u kooperaciji uz postupno povećanje prinosa korišćenjem tehničkih i kadrovskih mogućnosti poljoprivrednih organizacija.

Možemo reći da kooperacija i ako za nju postoje uslovi i interesovanje individualnih proizvođača, još uvek nije našla svoje pravo mesto. U tom cilju treba da se preduzme sledeće:

1. Radne organizacije treba još jednom da provere svoje programe proizvodnje suncokreta, u pravcu primene savremene tehnologije i povećanja prinosa.

2. Kako je ugovaranje proizvodnje suncokreta s radnim organizacijama i individualnim proizvođačima još uvek u toku, treba nastojati da se to do kraja februara završi, i što potpunije primeni kompleks agromera u cilju obezbeđenja visoke proizvodnje, koja jedino može biti baza za dugoročnu poslovnu saradnju.

3. U cilju širenja površina kod suncokreta na individualnom sektoru fabrika ulja »Milan Zečar« u Uroševcu rešila je da u ovoj godini premira proizvodnju suncokreta individualnim poljoprivrednim proizvođačima po 0,60 d za kg na garantovanu cenu od 559 dinara, tako će oni u 1979. godini, dobiti 650 d za 1 kg semena suncokreta.

4. Sem toga fabrika ulja je za 1979. godinu preuzela na sebe kompletne troškove oko zaštite suncokreta od biljnih bolesti i štetočina na površinama oba sektora.